

УДК 930.2(477)"18/19":[81'42'38:001]
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2023.01.070>

НАУКОВИЙ СТИЛЬ АНТОНІЯ ПЕТРУШЕВИЧА (1821—1913)

Назар РІЗУН

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2878-2652>
доктор філософії, кандидат історичних наук,
молодший науковий співробітник,
Львівська національна наукова бібліотека
України імені В. Стефаника,
відділ рукописів,
вул. Стефаника, 2, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: nrizun1991@gmail.com

Актуальність теми полягає у важливості вивчення історіографічних стилів задля поглиблення нашого розуміння розвитку української історіографії та у відсутності присвячених науковому стилю А. Петрушевича праць. *Метою статті* є дослідження наукового стилю А. Петрушевича з урахуванням попередніх напрацювань, а також культурного та інтелектуального контекстів епохи. На основі конкретних прикладів зі славістичних праць ученого розглядаються особливості поєднання змістових і стильових елементів. *Об'єктом* дослідження є наукова спадщина А. Петрушевича в галузі славістики, а *предметом* — науковий стиль галицького історика. *Методологія* дослідження базується на принципах об'єктивності й історизму, використанні загальноісторичних, історіографічних і компаративних методів.

Висновки. Вдалося додатково підтвердити поширену в сучасній історіографії тезу про хоча б часткову приналежність А. Петрушевича до істориків-позитивістів. Завдяки розгляду матеріалів декількох слов'янознавчих праць ученого висвітлено конкретні приклади поєднання змістових і стильових елементів, а також наведено аргументи про наявність в його текстах ознак романтичних ідей. Найімовірніше, насамперед вони були характерні для найбільш ранніх, здебільшого славістичних досліджень А. Петрушевича.

Ключові слова: текст, науковий стиль, Антоній Петрушевич, романтизм, позитивізм, історіографія.

Nazar RIZUN

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2878-2652>
PhD in History (Candidate of Historical Sciences),
Junior Research Fellow of the Manuscript Department,
Vasyl Stefanyk National Scientific Library
of Ukraine in Lviv,
2, Stefanyka St., 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: nrizun1991@gmail.com

SCIENTIFIC STYLE OF ANTONII PETRUSHEVYCH (1821—1913)

The *relevance* of the topic consists in the importance of the study of the historiographic styles for the deepening of our understanding of the development of Ukrainian historiography and in the absence of works devoted to the scientific style of A. Petrushevych. This question was considered only in larger studies or articles on related topics. All of this defines the relevance of this paper. The article's *purpose* is the study of the scientific style of A. Petrushevych, which takes into account previous research as well as cultural and intellectual contexts of the era. Based on a particular examples from the Slavistic works of the scholar the features of combining of substantive and stylistic elements are considered.

The *object* of the study is the scientific heritage of A. Petrushevych in the realm of Slavic studies, and the *subject* — the scientific style of the Galician historian.

The *methodology* of the study is based on the principles of objectivity and historicism, the use of general historical, historiographic, and comparative methods.

In the *conclusion* it was possible to further confirm a prevalent in the contemporary historiography thesis about at least a partial belonging of A. Petrushevych to the historians-positivists. At the same time, due to the consideration of the materials of a few Slavistic works of the scholar, combining of substantive and stylistic elements is highlighted as well as arguments for the presence in his texts of the traits of romanticism are provided. Most likely, primarily they were typical for the earliest, mostly Slavistic studies of A. Petrushevych.

Also, the need for the use in the research on the historiographic styles of theoretical achievements of such disciplines, as philology and literary studies, is noted, the importance of further study of this problem is emphasized. In the next studies we should take into consideration more works of A. Petrushevych, analyze their scientific style in the broader context of the formation of Ukrainian historical thought in the period of the second part of the 19th — the beginning of the 20th century.

Keywords: text, scientific style, Antonii Petrushevych, romanticism, positivism, historiography.

Вступ. Усім історичним працям притаманні певні стильові ознаки й особливості, які більшою або меншою мірою втілюють особистість автора та відображають інтелектуальне середовище певної культурної епохи [1, с. 8, 10], у якій той чи інший історик жив і творив. За способами формулювання аргументів і викладу думок також криється ставлення вченого до суто дослідницької проблематики. Потрібного ефекту, зокрема, досягають за допомоги наукової термінології різного філософського та світоглядного забарвлення, тобто так званих формул-дефініцій [2, с. 207]. Вони становлять понятійний апарат дослідника, водночас їх використовують як своєрідні художні прийоми. Тому з певними застереженнями в один ряд з ними можна поставити різноманітні мовні засоби літературного характеру, як-от алюзії, метафори, гіперболи тощо. Отже, з цього випливає висновок про те, що в історичних дослідженнях елементи стилю та змісту є тісно переплетеними, взаємопов'язаними та навіть майже нероздільними.

Найяскравіше та найпомітніше ця ознака проявляється в особливостях історіописання доби романтизму, хоча присутня вона й у творах істориків-класицистів, просвітників, позитивістів, тобто на інших етапах розвитку історичної науки зокрема та гуманітарних знань загалом стильові елементи відіграють далеко не останню роль. Утім, саме романтики звертали найбільшу увагу на спосіб викладу власних думок і розповідей. Зокрема, у наукових працях, як стверджує Олексій Ясь, часто проглядається «авторське розуміння співвідношення художності та достовірності в історичному творі (тут ідеться про Михайла Максимовича. — *Н. Р.*)» [1, с. 172].

У контексті дослідження наукових стилів привертаять увагу праці відомого галицького історика, славіста, колекціонера о. Антонія Петрушевича (1821—1913). На основі скрупульозного вивчення різних аспектів його наукової спадщини сучасні дослідники здійснили чимало важливих узагальнень. Насамперед, Андрій Королько проаналізував велику кількість праць історика з історії культових споруд Галичини та з історії прийняття християнства в регіоні, що дало змогу відзначити істотний внесок вченого в дослідження зазначеної проблематики [3, с. 238—247; 4, с. 414—430]. Адже чимало тез галицького історика підтвердила та прийняла сучасна історіографія [4, с. 428]. Крім того, Борис Галас

звернув увагу на важливість і корисність лексикографічної діяльності А. Петрушевича [5, с. 34—39]. Наталія Булик у низці розвідок відзначила значущість археологічних досліджень вченого [6, с. 209—237; 7, с. 415—428]. Ольга Колосовська вивчала книгозбірню дослідника [8, с. 190—201], Володимир Галик — його стосунки з І. Франком [9, с. 19—26], А. Королько — внесок у дослідження минулого Галичини і Буковини [10, с. 159—166; 11, с. 383—386]. Насамкінець Ярослав Оленич проаналізував його славістичні праці та оцінив внесок у розвиток слов'янознавства [12, с. 136—143].

Утім, у зазначених дослідженнях фахівці майже не звертали увагу на проблематику наукового стилю А. Петрушевича, лише побіжно торкалися цього вкрай важливого питання [13, с. 37—38; 14, с. 89; 12, с. 137, 139]. Найбільший внесок у вивчення наукових стилів українських істориків здійснив О. Ясь, який присвятив питанню чимало статей і два томи монографічного дослідження [2; 1]. А отже, науковець популяризує дослідження цієї проблеми, зокрема, наголошує на потребі прочитання текстів українських істориків-романтиків [2, с. 226]. Безсумнівно, вивчення цієї проблематики вимагає подальших студій, аналізу праць і наддніпрянських, і наддністрянських істориків, а також — компаративного розгляду їхніх творів.

Саме тому було взято до уваги відомості й про інших учених цього часу, якщо вони більшою чи меншою мірою є представниками романтичного світогляду, що робить дослідження наукового стилю А. Петрушевича водночас компаративним. Найбільшу увагу присвячено славістичним розвідкам вченого. Водночас побіжно розглянуто й інші дослідження галицького історика. Вочевидь, стаття також не може претендувати на вичерпне вивчення питання, оскільки для цього треба було б опрацювати цілий науковий доробок А. Петрушевича чи, принаймні, його більшу частину, що виходить за межі однієї розвідки. Ідеться про висвітлення окремих найбільш репрезентативних прикладів із його слов'янознавчих праць.

Отже, метою статті є дослідження наукового стилю А. Петрушевича, передусім особливостей поєднання змістових і стилістичних елементів у його славістичних працях. Водночас у розвідці враховано та узагальнено попередні напрацювання з вказаної проблематики, обґрунтовано потребу вивчення, зокрема з використанням компаративного підходу, історі-

ографічних стилів українських істориків різних епох і проаналізовано конкретні приклади з текстів А. Петрушевича. Останні найбільш показово репрезентують його стиль, а саме спосіб, у який взаємодіють елементи змісту й стилю.

Методологія дослідження базується на принципах об'єктивності й історизму, використанні загальноісторичних, історіографічних і компаративних методів.

Основна частина. Белетристична, близька до літературної манера розповіді була характерною не лише для історіописання в епоху панування романтичної естетики, світогляду та історіософії, проте зазначений стиль найчастіше асоціюють саме з цією культурною добою. У статті запропоновано низку зауваг щодо місця А. Петрушевича в контексті трансформації історичної науки в період середини ХІХ — початку ХХ ст., що можна вважати наступним кроком на шляху до прочитання (таку потребу відзначав О. Ясь) і дослідження текстів українських істориків-романтиків (але не тільки їх). З огляду на це розвідку можна розглядати як частину дискусії про приналежність А. Петрушевича до романтиків або позитивістів.

Михайло Скринник окреслює романтизм як «специфічний світогляд, основні структурні елементи якого мали коріння в попередньому культурно-духовному процесі й актуалізувалися за певних історичних умов як романтичне світосприйняття і світобачення» [15, с. 201]. Проторомантизм еволюціонував у преромантизм (середина ХVІІІ — початок ХІХ ст.) [15, с. 201], а період поширення романтизму в історичній, зокрема й українській, науці (також у мистецтві, в інших соціальних і гуманітарних ділянках знань) охоплює приблизно ХІХ ст.

«У персональному вимірі, — зазначає О. Ясь, — романтизм представлений від М. Максимовича до Д. Яворницького» [2, с. 208]. До течії також можна віднести Г. Сковороду (преромантизм), В. Липинського і С. Томашівського (неоромантизм) [2, с. 208]. Найяскравіше вплив світогляду простежується в літературі та мистецтві, а його початки, найімовірніше, сягають доби пізнього Просвітництва кінця ХVІІІ ст. Занепад романтичного історіописання пов'язують насамперед із поширенням позитивізму в останній третині ХІХ ст. Разом із тим на початку ХХ ст. той продовжив існувати поряд з неоромантизмом [16, с. 193]. Власне, обидва перехідні етапи

в основному відповідають періоду, впродовж якого А. Петрушевич написав більшість своїх праць. Сам собою цей факт опосередковано засвідчує вплив обох течій на його наукову думку.

Ярослав Оленич проаналізував «науковий стиль істориків» ХІХ ст. [12, с. 137] і дійшов висновку, що вони «здебільшого безсистемно поєднували елементи наукового, публіцистично-полемічного, популярного й літературно-белетристичного стилів викладу» [12, с. 139]. Іван Куций зазначає, «що для багатьох істориків Галичини аналізованого періоду (ХІХ ст. — *Н. Р.*) ідеалом науковості була збелетризована розповідь про минуле» [13, с. 37—38]. Також дослідник стверджує: «Для галицького читача переконливість постулатів історичної праці залежала не стільки від джерельно-доказової аргументації, скільки від літературного хисту й доступності стилю автора. Все це було типовим для історіописання доби романтизму — носіїв позитивістського ідеалу науковості у Галичині було небагато. До останніх можемо зарахувати І. Шараневича та — **із суттєвими застереженнями** (наголос мій. — *Н. Р.*) — А. Петрушевича» [13, с. 38].

Ярослав Оленич погодився з їх приналежністю до позитивістів [12, с. 137]. Крім того, на думку Л. Тиміш, «...розвиток нової методології української історичної науки, нав'язаної позитивізмом і започаткованої Михайлом Грушевським (1866—1934) у Львові, а також політична ідеологія відігравали чималу роль у франковій оцінці праць А. Петрушевича, які сучасні історики (Леонід Тимошенко. — *Н. Р.*) відносять до **романтичного напрямку** (наголос мій. — *Н. Р.*) вітчизняної історіографії» [17, с. 64].

До представників романтизму А. Петрушевича відносить і Юрій Поліщук, який вважає, що ця течія досягнула піку в історіографії Галичини в другій третині ХІХ ст. [14, с. 89]. Крім того, І. Куций стверджує: «У працях більшості ж істориків спостерігаємо переплетіння різноманітних стилів наукового мислення та способів історіописання: середньовічно-провіденціалістського, просвітницького, романтичного, позитивістського» [13, с. 38].

Хоча письменницький хист автора, зокрема А. Петрушевича, й аргументація не перебувають у прямій залежності (наукова праця може бути кращою чи гіршою в одному з аспектів, а, зрештою, і з інших причин), виникає питання про можливість і

передусім виправданість такого поділу при вивченні спадщини того чи іншого історика.

Міркування І. Куцого переконливо характеризують галицьку історичну науку ХІХ ст. Разом з тим треба також відзначити, що «переконливість постулатів історичної праці» не завжди залежить більше від одного чи від іншого: «джерельно-доказової аргументації» чи «літературного хисту й доступності стилю автора». Тому вивчення праць істориків-романтиків вимагає врахування обох елементів — і стилістичного, й змістового, їх різноманітних поєднань і взаємодій. Крім того, виникає питання про те, як саме й у чому кожен із перелічених наукових стилів відобразився і чи можна встановити конкретні прояви кожного з них.

У дослідженнях А. Петрушевича стилістичні ознаки простежуються не настільки ж добре, як у творах багатьох інших українських істориків того часу. На це є дві причини. По-перше, мова його розвідок — язичіє, яке становить своєрідну суміш декількох слов'янських мов, — штучна й складна для сприйняття. Незважаючи на це, Іван Франко (1856—1916) звернув увагу на вміння дослідника писати польською [18, с. 249]: «Читаючи наведені висше виписки з брошури («Słów kilka, napisanych w obronie ruskiej narodowości. Dodatek nadzwyczajny do terazniejszych pism czasowych», 1848. — *Н. Р.*) Петрушевича [18, с. 247], ми бачимо, що вона написана досить гарним, живим польським язиком. На жаль, ні про одну руську працю о. Петрушевича не можна сказати, щоб вона була написана яким-небудь живим язиком. [...] Починаючи від віршованих проб 1847 р., він пише все важким, штучно скомпонованим церковно-польсько-російсько-руським жаргоном (язичієм. — *Н. Р.*), який свідчить про цілковитий брак у него почуття краси і гармонії живої мови» [18, с. 249].

Юрій Поліщук з цього приводу стверджує: «І в цьому випадку москвофільські симпатії зіграли свою шкідливу роль: намагаючись довести культурну спільність галичан із росіянами, наддністрянські інтелектуали створили своєрідну мову з елементів церковнослов'янської, російської та польської» [14, с. 89].

По-друге, письменницький талант ученого був не найголовнішою його чеснотою. Йому значно краще вдавався скрупульозний збір і систематизація джерельних матеріалів. А пером Антоній Петрушевич

не володів настільки ж уміло та вправно, як, наприклад, відомий історик-романтик Микола Костомаров (1817—1885) (очевидно, ідеться не про те, що такі вміння притаманні лише представникам романтизму), тобто, він писав не настільки захоплююче і яскраво, як автор «Богдана Хмельницького». Утім, навіть попри відсутність яскравої манери письма, яка б вирізняла його праці, їх можна розглядати й аналізувати саме задля дослідження історіографічних стилів.

У контексті розгляду стильових ознак у дослідженнях А. Петрушевича привертає увагу його стаття «Словене, их древния жилища и образования между ними первых словенских государств» (1855) [19; 20]. На сторінках розвідки автор простежує та узагальнює історію слов'ян від найдавніших часів до появи в них перших держав, отже, розглядає етно- і політогенез слов'янських народів [21]. Праця оглядова та узагальнююча, зокрема, відзначається широтою охоплення матеріалу, прихильністю до ідей панславизму, висвітлює минуле як східних, так і західних слов'ян.

Можна стверджувати, що принаймні частково дослідження написано в дусі романтизму та під впливом характерних для нього світогляду й естетики. У Галичині, на Волині та Поділлі, розповідає автор, «усе сповнене, все звучить *слов'янізмом* (тут і далі підкреслення А. Петрушевича. — *Н. Р.*), — хорографія і топографія, природні урочища і людські сліди, ріки, міста, струмки і села, джерела і хутори» [19, арк. 1; 20, с. 1]. Тож автор у сентиментальній спосіб описує особливості явищ природи та місць розселення людей і поступово підводить читача до висновку про Червону Русь, Волинь і Поділля як центр усіх слов'ян [20, с. 1]. Фактично стиль оповіді, притаманний цьому фрагменту, водночас виконує роль основного аргументу історика.

Проте далі такий пафосний стиль оповіді перетікає в скрупульозний і прозаїчний виклад фактографічного матеріалу. Зокрема, А. Петрушевич детально висвітлює походження слов'ян, розповідає про їхню прабатьківщину в районі Карпат [20, с. 1]. У рукописі автор спеціально підкреслив слова: «*Карпати виходить були початковим гніздом слов'янського розселення в Європі*» [19, арк. 1; 20, с. 1]. Антоній Петрушевич висловив цю думку насамперед з огляду на прагнення локалізувати територію походження слов'ян у Галичині. Однак його міркування з приводу етногенезу слов'ян і досі залишаються вкрай дискусійним.

Автор простежує їхню історію від появи на історичній сцені антів і венедрів до VI ст. — часів імператора Юстиніана I, коли вони згадуються під сучасним етнонімом. На основі розповідей Прокопія Кесарійського та Йордана, дослідник локалізує місце розселення східних слов'ян і вкотре намагається підтвердити основну думку розвідки про їхню прабатьківщину на теренах трьох зазначених регіонів — Галичини, Волині та Поділля [20, с. 1].

Прикметно, що дослідник пов'язує риси місцевих мешканців насамперед зі «слов'янським характером» [20, с. 2]. Це словосполучення можна ідентифікувати як формулу-дефініцію, яка уособлює «колерит місця та часу» [2, с. 207], інакше кажучи, вбачати в цьому характерний прояв романтичного світобачення А. Петрушевича. У цьому випадку згадане означення одночасно та однаковою мірою виконує як стилістичну, так і змістову функцію.

Олексій Ясь зазначає: «З цієї перспективи вчений (М. Максимович. — *Н. Р.*) і формулює завдання романтичного історіописання — відтворення достовірної і, заразом, образної, художньої історії з акцентуванням уваги на фактах та дрібних деталях» [1, с. 345].

Також О. Ясь у такий спосіб окреслює особливості романтичного світогляду та його проявів у історіографії: «Саме ця ідея, попри [...] національно-регіональні та інші мотиви, набула тотального поширення і фактично визначила інтелектуальну спрямованість європейської романтичної історіографії. Романтичні тлумачення історичного руху вибудовувалися під знаком [...] краси й естетизму, фольклористичних, етнографічних та літературно-художніх захоплень народним [...] буттям» [1, с. 169].

Треба відзначити, що саме такі ознаки історіописання простежуються в славістичній розвідці А. Петрушевича.

Крім того, в одній з пізніх слов'янознавчих праць учений стверджував відсутність у слов'ян бога, який був би персоніфікацією війни. У цьому, мабуть, можна вбачати спробу дослідника, з його погляду, ідеалізувати слов'янські народи, порівнюючи їх із сусідами. На думку А. Петрушевича, оскільки слов'яни здебільшого займалися скотарством і землеробством, вони й не мали божества війни (22, арк. 1—6; 23, с. 1843—1844; 24, с. 2—4; 25, арк. 1—2; 26, с. 135). Це теж є одним з проявів його романтичного світогляду.

Погляд ученого знаходить свій стилістичний вияв. Наприклад, приписана слов'янам миролюбність зокрема та слов'янські народи загалом контрастують із сусідами. Пишучи про останніх, А. Петрушевич веде мову про «диких аварів» і «войовничих франків» [20, с. 8] та водночас наголошує на особливостях слов'янського характеру, ідеалізуючи його. Далі А. Петрушевич пише про «сім слов'янських племен, які *мирно* (наголос мій. — *Н. Р.*) проживали в її (тобто, Болгарії. — *Н. Р.*) межах» [20, с. 8—9].

У переплетіннях ідеалізованого ставлення до слов'янського минулого, з одного боку, та скрупульозного вивчення історіографії й джерельних матеріалів, з іншого (про що свідчать трохи перенавантажені примітки в зазначеній статті) [20, с. 4—7], цілком можна вбачати використання різних історіографічних стилів, а саме романтичного та позитивістського. Крім того, ймовірними причинами присутності значної кількості характерних для романтизму елементів у розвідці можуть бути як її славістичний характер, так і ранній час її написання — 1855 р. — коли позитивізм лише починав зароджуватися. Саме на цей час, зазначає Мирон Кордуба, припала кульмінація романтичних уявлень серед галицьких істориків, а саме на другу третину XIX ст. [14, с. 89].

Висновки. Наукові праці А. Петрушевича не вирізняються впізнаваним або яскравим стилем, а тому не найкраще підходять для вивчення історіографічних (наукових) стилів загалом і для аналізу особливостей його манери письма та способу висловлення думок зокрема. З огляду на це ще за життя галицького вченого на його адресу лунала цілком справедлива критика сучасників насамперед щодо штучності мови його текстів, а саме використання так званого язичія. Водночас усе це не заперечує певних філологічних і мовних талантів А. Петрушевича.

Справедливими також видаються міркування фахівців про стилістичну еkleктичність його досліджень і принаймні часткову приналежність ученого до позитивістів. Водночас у розвідках історика простежуються й ідейні елементи романтизму, передусім у вигляді характерної термінології та в ідеалізованих і сентиментальних розповідях про найдавніші періоди слов'янського минулого. В окремих фрагментах текстів історика виклад гіпотез і фактографічного матеріалу спирається на близьке до художнього змалювання природних і географічних особливостей.

Крім того, подальші дослідження наукового стилю А. Петрушевича вимагають розгляду більшої кількості його праць, порівняння його текстів з науковим доробком інших українських істориків епохи. У статті лише наведено декілька прикладів, які свідчать про особливості стилістики галицького історика. Утім, навіть такий вибірковий розгляд його праць засвідчує наявність у них ідей романтичного світогляду, що, втім, не заперечує його приналежності до позитивістів, а тому додатково підтверджує результати попередніх досліджень проблеми.

Тож у статті відзначено безсумнівну потребу поглибленого вивчення проблематики історіографічних стилів і звернено більшу увагу на цю тему. Це вимагає більш глибокого аналізу історичних контекстів, а саме інтелектуальних і культурних середовищ того чи того періоду. Такий погляд на історичні праці українських вчених також потребує застосування компаративних підходів задля порівняння стилів різних істориків. До того ж у світлі цієї проблематики важливим є міждисциплінарний характер наукових студій, адже дослідження наукових стилів перебуває на перетині історіографії, мовознавства та пов'язане з важливими літературознавчими питаннями.

Отож наслідком поєднання різних історіографічних стилів у працях А. Петрушевича стало те, що його бачення минулого слов'ян (зокрема й у контексті історії Галичини, яка становить важливу тему досліджень ученого) склалося як не цілком сформоване та не зовсім цілісне. Саме тому воно розпадається на декілька окремих тез: про слов'янський характер, особливості місць їх розселення та культури, їхню миролюбність тощо, — кожна з яких висловлено в низці славистичних розвідок. Отже, можна дійти висновку про те, що в працях А. Петрушевича відсутній не лише виразний науковий стиль, а й єдине, цілісне бачення найдавнішого періоду в історії слов'ян. Найімовірніше, ці дві особливості текстів історика прямо пов'язані.

1. Ясь О. *Історик і стиль. Визначні постаті українського історіописання у світлі культурних епох (початок ХІХ — 80-ті роки ХХ ст.)*: Монографія: у 2 ч. За ред. В. Смоля. Ч. 1. Київ: НАН України; Ін-т історії України, 2014.
2. Ясь О. Романтизм і український гранд-наратив. *Ейдос*. 2008. № 3. С. 207—226.
3. Королько А. Культурні пам'ятки Галичини, Буковини й Молдавії в історико-краєзнавчих дослідженнях Анто-

- нія Петрушевича. *Карпати: людина, етнос, цивілізація*. 2014. № 5. С. 238—247.
4. Королько А. Церковна історія Галичини в наукових дослідженнях Антонія Петрушевича. *Карпати: людина, етнос, цивілізація*. 2017—2018. № 78. С. 414—430.
5. Галас Б. До портрета А. Петрушевича як лексикографа і громадського діяча, *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства. Збірник наукових праць*. 2010. № 14. С. 34—39.
6. Булик Н. Археологічні осередки Львова (1875—1914): наукові пошуки та польові здобутки. *Археологічні дослідження Львівського університету*. 2008. № 11. С. 209—237.
7. Булик Н. Археологія у науковій спадщині Антона Петрушевича. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*. 2011. № 15. С. 415—428.
8. Колосовська О. Формування славистичної бібліотеки Антона Петрушевича. *Проблеми слов'янознавства*. 2004. № 54. С. 190—201.
9. Галик В. Співробітництво Івана Франка з провідним діячем Ставропігійського інституту Антоном Петрушевичем. *Вісник Прикарпатського університету. Серія «Історія»*. 2012. № 21. С. 19—26.
10. Королько А. Стародавній Галич в історико-краєзнавчих студіях А. Петрушевича. *Вісник Прикарпатського університету. Серія «Історія»*. 2000. № 3. С. 159—166.
11. Королько А. А. Петрушевич — дослідник буковинської та молдавської старовини. *Питання історії України. Збірник наукових статей*. Т. 4. 2000. С. 383—386.
12. Оленич Я. Галицька історична славистика у 1830—1894 роках: предмет та методологія дослідження. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2015. № 24. С. 136—143.
13. Куцый І. *Українська науково-історична думка Галичини (1830—1894 рр.): рецепція національної історії*. Тернопіль: Джура, 2006. 220 с.
14. Поліщук Ю. Українська романтична історіографія у дослідженнях Мирона Кордуби. *Емінак: Науковий щоквартальник. Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни*. 2017. № 2 (3). С. 84—91.
15. Скринник М. Ідейне підґрунтя українського романтизму. *Записки НТШ*. Т. 222. *Праці історико-філологічної секції*. С. 201—215.
16. Яковенко Н. *Вступ до історії*. Київ: Критика, 2007. 376 с.
17. Тиміш Л. Наукова спадщина Антона Петрушевича в оцінці Івана Франка. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. 2005. № 9. С. 61—66.
18. Мельник Я. «Без батька, без матері». Антін Петрушевич: Сильветка Івана Франка. *Українське літературознавство*. 2010. № 72. С. 239—267.
19. Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника. *Відділ рукописів (далі — ЛННБУ ВР)*. Ф. 77. Оп. 4. Спр. 790. П. 74. 8 арк.

20. Петрушевич А.С. Словене, ихъ древнія жилища и образование между ними первыхъ словенскихъ государствъ. *Семейная библиотека. Ежемѣсячное сочинение посвященное исторіи, литературѣ, общепользнымъ свѣдѣніямъ и дѣламъ народнымъ*. 1855. № 1. С. 1—11.
21. Федорів І., Оленич Я. Проблеми етногенезу та державотворення слов'янських народів у науковій спадщині Антона Петрушевича. *Україна—Європа—Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. Вип. 16. У 2 ч. Ч. 2. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2015. С. 158—162.
22. ЛННБУ ВР. Ф. 77. Оп. 4. Спр. 873. П. 86. 6 арк.
23. Петрушевич А.С. «Было-лы у языческихъ словенъ божество названное Есе?»». *Вѣстникъ «Народного дома»*. 1904. № 261 (12). С. 1843—1844.
24. Петрушевич А.С. Было-лы у языческихъ словенъ божество названное Есе? *Вѣстникъ «Народного дома»*. 1905. № 1. С. 2—4.
25. ЛННБУ ВР. Ф. 77. Оп. 4. Спр. 877. П. 86. 2 арк.
26. Петрушевич А.С. О древнѣйшихъ изображеніяхъ божества Солнца у скандинавскихъ Нѣмцевъ и у сѣверныхъ Словенъ. *Вѣстникъ «Народного дома»*. 1905. № 9. С. 133—136.

REFERENCES

- Yas, O., & Smolii, V. (Ed.). (2014). *Historian and style. Famous figures of Ukrainian historical writing in the light of cultural ages (the beginning of the 19th — the 80-s of the 20th century)*: Monograph: in 2 parts (Part 1). Kyiv: NAN Ukrainy; In-t of the history of Ukraine [in Ukrainian].
- Yas, O. (2008). Romanticism and Ukrainian grand-narrative. *Eidos*, 3, 207—226 [in Ukrainian].
- Korolko, A. (2014). The Religious memories of Galicia, Bukovina and Moldova in local history research by Anthony Petrushevych. *The Carpathians: populace, ethnos, civilization*, 5, 238—247 [in Ukrainian].
- Korolko, A. (2017—2018). Church history of Galicia in Antonii Petrushevych's scientific research. *The Carpathians: populace, ethnos, civilization*, 78, 414—430 [in Ukrainian].
- Halas, B. (2010). To the image of A. Petrushevych as lexicographer and public figure. *Contemporary problems of philological and literary studies. A collection of scientific works*, 14, 34—39 [in Ukrainian].
- Bulyk, N. (2008). Archaeological centers in L'viv (1875—1914): scientific researches and field achievements. *Archaeological studies of Lviv University*, 11, 209—237 [in Ukrainian].
- Bulyk, N. (2011). Archaeology at Anton Petrushevych's scientific inheritance. *The materials of the studies in archaeology of Prykarpattia and Volyn*, 15, 415—428 [in Ukrainian].
- Kolosovska, O. (2004). Slavonic A. Petrushevych library foundation. *Problems of Slavonic Studies*, 54, 190—201 [in Ukrainian].
- Halyk, V. (2012). Relationship of Ivan Franko and leading figure of Stauropegon institute Anton Petrushevych. *Newsletter of Precarpathian University. History*, 21, 19—26 [in Ukrainian].
- Korolko, A. (2000). Ancient Halych in historical and ethnographic studies of A. Petrushevych. *Newsletter of Precarpathian University. History*, 3, 159—166 [in Ukrainian].
- Korolko, A. (2000). A. Petrushevych — scholar of Bukovinian and Moldavian antiquities. *Questions of history of Ukraine. A collection of scientific articles*, 4, 383—386 [in Ukrainian].
- Olenych, Ya. (2015). Galician historical Slavic studies in 1830—1894 years: subject and methodology of research. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University*, 24, 136—143 [in Ukrainian].
- Kutsyi, I. (2006). *The Ukrainian scientific historical idea of Galicia (1830-es— 1894): the reception of the national history*. Ternopil: Dzhura [in Ukrainian].
- Polishchuk, Yu. (2017). Ukrainian romantic historiography in the studies of Myron Korduba. *Eminak: Scientific Quarterly Journal*, 2 (3), 84—91 [in Ukrainian].
- Skrynnyk, M. Foundational ideas of Ukrainian romanticism. *Notes of NTSh. Works of historical-philological section*, 222, 201—215 [in Ukrainian].
- Yakovenko, N. (2007). *Introduction to history*. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
- Tymish, L. (2005). Evaluation of Ivan Franko of the scientific legacy of Anton Petrushevych. *Drohobych Regional Studies*, 9, 61—66 [in Ukrainian].
- Melnyk, Ya. (2010). «Fatherless and motherless». Antin Petrushevych: an essay by Ivan Franko. *Ukrainian Literary Studies*, 72, 239—267 [in Ukrainian].
- Lvivska natsionalna naukova biblioteka Ukrainy imeni V. Stefanyka. Viddil rukopysiv (next — LNNBU VR)*. F. 77. Op. 4. Spr. 790. P. 74 [in Yazychiie].
- Petrushevych, A.S. (1855). Slavs, their ancient places of living and the emergence among them of the first Slavic states. *Family library. Monthly works devoted to history, literature, generally useful evidence and deeds of people*, 1, 1—11 [in Yazychiie].
- Fedoriv, I., & Olenych, Ya. (2015). Problems ethnogenesis and the process of state of the Slavic peoples in Anton Petrushevych's scientific heritage. *Ukraine—Europe—World. International collection of scientific works. History*. Vyp. 16. In 2 parts (Part 2). Ternopil: Vyd-vo TNPU im. V. Hnatiuka, 158—162 [in Ukrainian].
- LNNBU VR. F. 77. Op. 4. Spr. 873. P. 86 [in Yazychiie].
- Petrushevych, A.S. (1904). Was there among the pagan Slavs a god named Ese? *Bulletin of «Narodnyi dim»*, 261 (12), 1843—1844 [in Yazychiie].
- Petrushevych, A.S. (1905). Was there among the pagan Slavs a god named Ese?, *Bulletin of «Narodnyi dim»*, 1, 2—4 [in Yazychiie].
- LNNBU VR. F. 77. Op. 4. Spr. 877. P. 86 [in Yazychiie].
- Petrushevych, A.S. (1905). About the most ancient images of sun among the Scandinavians and the northern Slavs. *Bulletin of «Narodnyi dim»*, 9, 133—136 [in Yazychiie].